

Závěr

Soudnictví lze definovat jako činnost nezávislých orgánů, vykonávanou podle stanovených pravidel, která spočívá v závazném řešení konkrétních případů. Výkon soudnictví patří k prvotním funkcím státu a je výrazem jeho suverenity na vymezeném území. Vznik mezinárodních a regionálních soudních institucí je pak umožněn vzájemným konsenzem států, které přenáší na různé mezinárodní organizace část svých pravomocí.

Charta OSN zavazuje ve svém čl. 2 ods. 3 státy ke smírnému řešení sporů. Přestože je tato povinnost adresována členům OSN, není pochyb o tom, že jde o povinnost, jež musí být dodržována všemi státy. Vznik a fungování mezinárodních soudů a arbitrážních tribunálů je naplněním této povinnosti. Jejich rozhodnutí požívají obecně velké autority a jsou státními orgány respektována. Jejich významným přínosem je zejména potvrzování stávajících právních obyčejů (*Trail Smelter, Corfu Channel*), ikdyž v některých rozsudcích lze vyzorovat snahu o uznání některých environmentálních norem.

Přestože jsou tedy některé rozsudky a rozhodnutí mezinárodních soudů pro právo životního prostředí významné, nelze jejich vliv přeceňovat. Zdá se, že státy dávají při řešení svých vzájemných sporů přednost raději neformálním způsobům a předložení sporu mezinárodní instituci považují za *ultima ratio*. To potvrzuje i fakt, že v roce 1993 založil Mezinárodní soudní dvůr zvláštní sedmičlennou komoru pro otázky životního prostředí, kterou byl nucen posléze zrušit, protože jí státy za celou dobu její existence nepředložily žádný případ.

Bude zajímavé do budoucna sledovat, jak se tato situace vyvine v souvislosti se zhoršujícím se stavem životního prostředí. Vznikají stále nové a stále ambicióznější mezinárodní smlouvy, jenž mají za úkol zvrátit tento nežádoucí stav. Je otázkou, zda budou smluvní strany schopny dostát svým závazkům a v případě že ne, zda-li se obrátí například na Mezinárodní soudní dvůr a zda-li ten vysloví nějaký nový, zásadní právní názor.

Zcela odlišnou situaci lze vyzorovat na evropské úrovni. Necháme-li prozatím stranou Evropský soudní dvůr, resp. Soudní dvůr Evropské unie, lze říci, že Evropský soud pro lidská práva hraje zcela zásadní roli při dotváření práva životního prostředí.

Některá jeho rozhodnutí lze považovat takřka za revoluční, budeme-li brát v úvahu absenci jakéhokoli ryze environmentálního ustanovení v Evropské úmluvě. Evropský soud svou interpretací reflektuje změněné podmínky posledních let a přiznává jednotlivcům, skrze zavedená lidská práva, právo na příznivé životní prostředí. Jeho judikatura je bezpochyby zdrojem inspirace i pro jiné lidskoprávní orgány a proto může svým moderním postojem významně přispět k rozvoji práva životního prostředí a zlepšení postavení jednotlivce i v jiných regionech. Přesto považují za žádoucí, aby v zájmu právní jistoty a upevnění vyslovených závěrů, členské státy Rady Evropy přijaly akt, kterým by doplnily stávající znění Evropské úmluvy a výslovně tak zakotvily právo na příznivé životní prostředí a stanovily jeho případné limity.

Při analýze významu soudní moci v předmětné oblasti nelze pomíjet důležitost národních soudů. Přestože v kontinentálním systému práva hrají soudy mnohem menší roli, než-li v anglosaském systému *common law*, není jejich význam pro dotváření práva zanedbatelný. Zejména rozsudky vyšších soudů určují a zpřesňují obsah některých norem.

Stejně jako v jiných oborech je pro účinnou a efektivní ochranu práv (a tím pádem i životního prostředí) nutné, aby řádně fungovala nejenom moc soudní, ale i další dvě části státní moci, a to moc zákonodárná a výkonná.

Evropská unie je zcela specifickým subjektem mezinárodního práva, organizací *sui generis*, jenž na celém světě nemá obdoby, proto i postavení soudních orgánů Unie je zcela výjimečné. Členské státy přenesly na Evropskou unii velkou část svrchovaných pravomocí a umožnily, aby přijímaná rozhodnutí soudy Evropské unie měla v jednotlivých členských státech bezprostřední závaznost, a to jak vůči státu, tak vůči jednotlivcům. Evropský soudní dvůr se prezentuje jako instituce, jenž má pozitivní přístup k ochraně životního prostředí a nebojí se vyslovovat právní názory s dalekosáhlými důsledky. Určitou paralelu lze nalézt mezi rozhodnutími Evropského soudu pro lidská práva, která nedbají neexistence explicitního právního základu pro environmentální práva v Evropské úmluvě a rozsudkem Evropského soudního dvora ve věci *ADBHU*, kde bylo rozhodnuto o ochraně životního prostředí jako o jednom ze základních cílů Společenství ještě před tím, než stačil vstoupit v platnost Jednotný evropský akt, který pro takový závěr poskytl legitimaci.

Činnost Soudního dvora je nicméně komplikována různými obtížemi. Tou nejzásadnější je časový aspekt řízení. Zdlouhavost řízení před Soudním dvorem může vést až ke snížení efektivity jeho rozhodování. Ostatně, tento problém není řešen pouze na evropské úrovni, ale i v rámci mnoha jednotlivých států, jenž se často potýkají s problémem rozhodování vnitrostátních soudů v racionální lhůtě. Určitým dílčím řešením by mohlo být vytvoření nových specializovaných soudních komor, které by se zabývaly pouze vymezenou problematikou nebo decentralizace některých pravomocí. Je však zřejmé, že vyřešení tohoto problému vyžaduje komplexnější řešení. Lisabonská smlouva částečně zohlednila tyto požadavky, když novelizovala dřívější čl. 228 SES, ve snaze urychlit postup Komise a Soudního dvora. Zda-li bude tato snaha úspěšná se ukáže v blízké budoucnosti. Pokud nikoli, bude na členských státech, aby znovu zhodnotily vzniklou situaci a případně upravily Smlouvu o fungování Evropské unie. Určitou překážkou může být neochota členských států podrobit se přísnějším pravidlům, která by jim neumožňovala, tak jako to dělají dnes, porušovat své povinnosti ze Smluv.

Evropský soudní dvůr (Soudní dvůr Evropské unie) rozhoduje otázky životního prostředí téměř výlučně v rámci řízení o porušení Smluv a v rámci řízení o předběžné otázce a je nutno říci, že je v této oblasti velice činný. Množství jeho judikátů se počítá na stovky.

Analýzou jeho rozhodnutí lze vyzorovat určité shodné znaky těchto rozsudků. Klasickou situací v environmentálním sporu je stav, kdy Komise a Soudní dvůr zaujmají postoj příznivý pro právo životního prostředí a členské státy stojí v opozici těchto snah. Právo životního prostředí je v Evropské unii z velké části upraveno různými směrnici, jejichž pojmovým znakem je skutečnost, že jsou závazné pro státy, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům. To je zcela v souladu se základními principy Unie, totiž nepřekračovat obsahem ani formou činností Unie rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů Smluv. Takový postup však otevírá členským státům prostor jejich vlastnímu uvážení, jehož často zneužívají, snažíce se vyhnout povinnostem vyžadovaných Společenstvím. Jak je zřejmé z vyložených rozsudků, typickými argumenty států je namítání jejich široké diskrece při provádění ustanovení směrnic, v některých případech i snaha omezit, či dokonce úplně vyloučit působnost směrnice.

Stranou nezůstává ani argument, že vymezené povinnosti netřeba *de iure* zakotvovat, protože jsou zajišťovány *de facto*.

Evropský soudní dvůr čelí těmto tendencím, za pomoci Komise, svými často odsuzujícími rozsudky. Přestože není svými rozhodnutími pro další kauzy vázán, lze v jeho argumentaci velmi často nalézt vazbu na jeho předešlou rozhodovací praxi, a to napříč různými oblastmi ochrany. Soudní dvůr, vycházejíc z potřeby zajistit efektivitu přijatých směrnic a vyplnit jejich případné mezery zastává stanovisko širokého rozsahu a účelu environmentálních směrnic, z čehož vyplývají omezené pravomoci států. Navíc zavazuje vnitrostátní orgány k preciznímu a přesnému provedení unijních legislativních aktů, ať už přímo ve vztahu k vnitrostátnímu zákonu, či dokumentů na ně navazujících. Extenzivním a teleologickým výkladem došel Soudní dvůr nejednou k závěru, který šel až za hranici samotného jazykového vyjádření právního předpisu. Takovou interpretaci lze však považovat za legitimní, vezmeme-li v úvahu, že evropský zákonodárce přijal akt právě proto, že stav té které složky životního prostředí je alarmující. Principy, na kterých staví Evropský soudní dvůr svou argumentaci lze rozdělit do dvou skupin. Tou první jsou ryze environmentální principy, vyjádřené jak ve Smlouvě o fungování EU, tak v některých koncepčních dokumentech, a to zejména princip prevence a předběžné opatrnosti a princip vysoké úrovně ochrany. Druhou kategorií tvoří především zásada právní jistoty, jako ústavní princip všech právních států. V důsledku tak lze označit Evropský soudní dvůr, resp. Soudní dvůr EU za environmentální soud, jenž příznivě přispívá k rozvoji a ukotvení práva životního prostředí.

Ačkoli lze obsah právních předpisů do určité míry soudním výkladem modifikovat, je třeba si uvědomit, že soudy nemohou jít svou interpretací nikdy *contra legem*. Je tedy předně na členských státech, aby na evropské úrovni v rámci legislativního procesu přijaly takové sekundární právní předpisy, jenž by odrážely požadavky ochrany životního prostředí.

Lze předpokládat, že s postupem času vliv Soudního dvora Evropské unie ještě vzroste, vezmeme-li v úvahu zvětšující se množství evropské legislativy v této oblasti. Budou-li odstraněny některé organizační potíže spojené s řízením před evropskými soudními institucemi, můžeme počítat s dobře fungujícím soudním systémem, který zabezpečí požadavky ochrany životního prostředí.